

УДК 371.263

ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО УПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ РЕФОРМИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Дубровська Л. О., Дешко О. О.

Стаття присвячена дослідженню актуальної проблеми сьогодення – готовності вчителів початкових класів до нової української школи. Зазначено, що підготовка нового компетентного вчителя є одним з провідних завдань реформування освіти в Україні. Автори визначають сутність компетентнісного підходу в навчально-виховному процесі та які компетентності повинен отримати учень під час навчання, а також якими компетентностями повинен володіти вчитель для реалізації своєї діяльності в школі. У статті висвітлено основні концепції Нової української школи щодо підготовки вчителя до роботи в нових умовах та акцентовано увагу на упровадження особистісно орієнтованої моделі освіти, заснованої на ідеології дитиноцентризму. Зазначено, що мета професійного розвитку – підготовка і підтримка педагогів для того, щоб допомогти учням досягти високих стандартів навчання і розвитку, ефективність якого залежить від інноваційного управління у навчальному закладі. Обґрунтовується, як же саме повинна відбуватися підготовка для професійного розвитку вчителя та які права має педагог у своїй діяльності.

Ключові слова: учитель, Нова українська школа, компетентність, компетентнісний підхід, ключові компетентності, педагогіка партнерства, дитиноцентризм, андрагогічний підхід, модель професійного розвитку педагога.

Статья посвящена исследованию актуальной проблемы современности готовности учителей начальных классов к новой украинской школе. Отмечено, что подготовка нового компетентного учителя является одной из ведущих задач реформирования образования в Украине. Авторы определяют сущность компетентностного подхода в учебно-воспитательном процессе и какие компетентности должен получить ученик во время обучения, а также какими компетенциями должен обладать учитель для реализации своей деятельности в школе. В статье отражены основные концепции Новой украинской школы по подготовке учителя к работе в новых условиях и акцентировано внимание на внедрение личностно-ориентированной модели образования, основанной на идеологии ребенкоцентризма.

Ключевые слова: учитель, Новая украинская школа, компетентность, компетентностный подход, ключевые компетентности, педагогика партнерства, ребенкоцентризм, андрагогический подход, модель профессионального развития педагога.

The article focuses on the issue of primary school teachers' readiness to the New Ukrainian School. The training of competent school teachers is marked as one of the critical tasks in educational reform in Ukraine. The authors define the essence of competency-based approach in educational process and set competences a student has to acquire during studies, as well as outline competences a teacher has to demonstrate to be efficient at school. The article points out some basic concepts of the New Ukrainian School concerning teachers' training to work in contemporary conditions and as well as the attention is drawn to introducing the approach of student-centered learning. The purpose of professional development is substantiated as training and supporting teachers so that they are able to assist students in attaining the high standards of education; the efficiency of that depends on the innovative management in any educational establishment. The author describes the process of preparation for professional development of a teacher and the rights a teacher has in their work.

Key words: teacher, New Ukrainian School, competence, competency-based approach, key competences, pedagogics partnership, child-centered approach, andragogical approach, professional development model.

На шляху розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань якісна освіта є одним з головних чинників успіху, а педагогічний працівник є одночасно і об'єктом, і провідником позитивних змін.

Професія вчителя є однією з найбільш масових у сучасному суспільстві та перебуває під особливою увагою держави. Зазвичай державою визначаються такі критерії допуску до професійної педагогічної діяльності, як наявність у працівника ступеня вищої освіти за відповідною спеціальністю (програмою підготовки) та відповідність його професійної кваліфікації системі вимог, які можуть мати вигляд професійного стандарту.

Учитель Нової української школи – носій суспільних й освітніх змін, активний учасник і провайдер реформ у системі освіти. Суспільство, держава покладають на вчителів початкових класів відповідальну місію – першими стати на шлях реформи [11].

Розгляд наукової літератури з цієї проблеми свідчить, що теоретичні основи готовності педагогів до інноваційної діяльності висвітлено у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема І. Дичківської, В. Моляко, І. Підласого, Б. Сазонова та ін.

Питання особливостей психологічної готовності керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін досліджено та висвітлено у низці наукових праць О. Бондарчук, Л. Карамушки, А. Москальової, Н. Пінчук. Учені розглядають готовність як цілісне довгострокове утворення, значну увагу приділяють мотиваційним особливостям, зокрема усвідомленій потребі в розумінні та впровадженні інновацій, умінню творчо реалізувати досягнення науки у безпосередній практичній діяльності.

Міністр освіти України Лілія Гриневич зазначає: "Кваліфікація сьогоденного вчителя – найбільший виклик для нас. Ми зараз працюємо над концепцією нової педагогічної освіти, і це дуже важливо, адже нам потрібно змінити підходи до підготовки вчителів" [12].

Теоретичний аналіз літератури свідчить про актуальність дослідження питань готовності педагогів до змін, особливо в умовах сьогоденних реформаційних процесів. Учитель – основна дійова особа в реформуванні сучасної освіти. Змінюються орієнтири освіти – змінюється і сам учитель, змінюється мета і завдання його діяльності.

Нова українська школа – це ключова довгоочікувана реформа Міністерства освіти і науки. У міністерстві розробили проект, який започаткує новий підхід до навчання дітей у молодших класах. Акцент робитиметься на вміннях, а не знаннях. Дітей навчатимуть працювати в колективі й розуміти інших. Освіта буде спрямована на розвиток компетенцій. А щоб втілити дані умови, потрібен новий вчитель.

Професійна компетентність учителя потребує постійного розвитку й удосконалення.

Головні компоненти Концепції, на які мають орієнтуватися вчителі початкової школи: 1. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві. 2. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм. 3. Наскрізний процес виховання, який формує цінності. 4. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками [5]. Водночас Концепцією визначено складники, якими з боку держави та місцевої громади як повноправного учасника освіти має забезпечуватися успішна організація навчально-виховного процесу, а саме: умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно; децентралізація та ефективно управління, що надасть школі реальну автономію; нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя; справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти [5].

Компетентність – це динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та / або подальшу навчальну діяльність [5, с. 12]. У світовому досвіді склалось розуміння компетентності як інтегрованого результату освіти, присвоєного особистістю. Нині у світовій практиці ефективність освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є такі ієрархічно підпорядковані компетентності учнів, як ключова, загальнопредметна і предметна [8].

Компетентність часто тлумачать через усталені поняття: "здатність до...", "комплекс умінь", "готовність до...", "знання в дії", "спроможність", "індивідуально-особистісна рефлексивна функція" та ін. Як впливає із зазначеного вище, компетентність – цілісна, тобто ні знання, ні вміння, ні досвід діяльності самі по собі не є компетентністю.

До ознак ключових компетентностей належать такі: поліфункціональність; надпредметність; міждисциплінарність; багатокomпонентність; спрямування на формування критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції [5, с. 13].

Великого значення в Концепції набуває аспект педагогіки партнерства між всіма учасниками освітнього процесу.

Педагогіка партнерства (співробітництва) ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізовується у спільній діяльності учителя й учнів, учителя й батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів. Василь Сухомлинський писав: "Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло" [5].

У концепції окремо акцентовано увагу на упровадження особистісно орієнтованої моделі освіти, заснованої на ідеології дитиноцентризму.

Дитиноцентризм розуміється як максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів. Актуальними для нової української школи є такі ідеї дитиноцентризму: відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості; активність учнів у навчальному процесі, орієнтація на інтереси і досвід учнів, створення навчального середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя; практична спрямованість навчальної діяльності, взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом; відмова від орієнтації навчально-виховного процесу на середнього школяра і обов'язкове врахування інтересів кожної дитини; виховання вільної незалежної особистості; забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її індивідуальності, врахування її вікових та індивідуальних особливостей, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини; впровадження шкільного самоврядування, яке під свободою і самостійністю дитини передбачає виховання гуманістичних та демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству [8].

Перший, хто відкриває двері дітям у світ Нової української школи, це – вчитель початкових класів, який повинен бути забезпечений індивідуально-особистісним та професійно-діяльним самовдосконаленням та володіти базовими компетентностями вчителя початкових класів, а саме: професійно-педагогічна компетентність; соціально-громадянська компетентність; загальнокультурна компетентність; мовно-комунікативна компетентність; психологічно-фасилітативна компетентність; підприємницька компетентність; інформаційно-цифрова компетентність [6].

Але проблемою, яка потребує вирішення, є дисбаланс між запитами українського суспільства на висококваліфікованих педагогічних працівників та реальним станом педагогічної освіти, а також результатами діяльності закладів освіти і готовністю педагогічних працівників до реалізації освітніх реформ в Україні.

Перспективним напрямом підвищення ефективності професійної підготовки фахівців є андрагогічний підхід, сутність якого полягає у стимулюванні, навчанні, вихованні та самовдосконаленні дорослої людини у процесі професійної підготовки, врахуванні принципів, форм і методів навчання, соціального й індивідуального досвіду [1].

Тамара Сорочан пише, що "професійний розвиток педагогічних працівників відбувається на андрагогічних засадах, тобто з врахуванням особливостей навчання дорослих. Провідним мотивом дорослої людини є прагнення розв'язувати важливі для неї професійні проблеми за допомогою набутих знань. Професійні запити

педагогів стають дедалі різноманітнішими, оскільки посилюється тенденція введення інновацій в освітній процес (перехід до нового змісту та термінів навчання, до профільної старшої школи, незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів тощо) [10, с. 26].

У моделі професійного розвитку педагог характеризується здатністю вийти за межі безперервної щоденної педагогічної практики та побачити свою професійну діяльність у цілому. Цей прорив дозволяє вчителю стати повноцінним автором, господарем свого теперішнього і майбутнього, внутрішньо приймати, усвідомлювати й оцінювати труднощі та протиріччя педагогічного процесу, самостійно і конструктивно вирішувати їх відповідно до своїх ціннісних орієнтацій, розглядати труднощі як стимул подальшого розвитку, як переборення власних обмежень. Усвідомлення педагогом своїх потенційних можливостей, перспективи особистості й професійного росту спонукають до постійного експериментування, який розуміється як пошук, творчість, можливість вибору. Вирішальним елементом ситуації професійного розвитку вчителя є можливість і необхідність робити вибір, отже, відчувати свою свободу – з одного боку, і відповідальність за все, що відбувається і відбуватиметься, – з іншого.

У цьому році вчителі початкових класів підвищують свою кваліфікацію за Типовою освітньою програмою для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, затвердженою наказом МОН України № 36 від 15.01.2018.

Зміст Програми може бути покладений в основу професійного розвитку вчителів і поглиблено вивчатися: у системі формальної післядипломної освіти – на курсах підвищення кваліфікації та заходах міжкурсового періоду в регіональних закладах післядипломної педагогічної освіти, а також у системі методичної роботи з учителями на місцевому рівні (в методичних кабінетах, об'єднаних територіальних громадах і закладах загальної середньої освіти); у системі неформальної освіти – під час проведення різноманітних форм роботи громадськими організаціями, фондами, іншими суб'єктами, в установчих документах яких є освітня діяльність; в інформальній освіті в процесі самоосвіти вчителів, представників громадськості та батьків [11].

У сучасній ситуації розвитку школи набуває особливої ваги стимулювання педагогів до творчої праці, розширення можливостей для професійного розвитку. Тому можемо виділити такі права вчителя на: академічну свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі; педагогічну ініціативу; розроблення та впровадження авторських програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання; вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників.

Отже, сьогодні потрібно навчити людину системно, послідовно та оперативно опановувати нові знання, інформацію, тобто забезпечити освіту впродовж життя, яка повинна стати способом і стилем суспільно-індивідуального буття людини в інформаційному суспільстві. Ефективність функціонування системи освіти значною мірою залежить від кваліфікованих педагогічних кадрів. А одним із найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації освіти України є забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів. Виконання цього завдання можливе за умови зміни педагогічних методик та впровадження інноваційних технологій навчання. На особливу увагу заслуговують питання інноваційної діяльності, творчого пошуку навчальних закладів, які готові до впровадження змін.

За головний висновок нашої статті візьмемо слова Софії Русової: "Велике слово – ШКОЛА! Це скарб найкращий кожного народу, це ключ золотий, що розмикає пута несвідомості, це шлях до волі, до науки, до добробуту. У вселюдському житті тільки той народ і бере перемогу, який має найкращу школу" [9].

Література

1. Андрагогічні проблеми у підготовці викладачів для системи післядипломної освіти / О. М. Пехота, В. І. Пуцов, Л. Я. Набока, А. М. Старєва. Київ: [б. в.], 2006. 96 с.

2. Вітюк В. В. Професійний розвиток педагогів в умовах інноваційного освітнього середовища післядипломної освіти регіону. *Пед. пошук*. 2016. № 1 (89). С. 3–6.
3. Калініна Л. Управління Новою українською школою. Порівняльна характеристика концептуальних змін. *Директор школи*. 2017. Січень. С. 12–21.
4. Нова українська школа: poradnik dla wczitelja / za zag. red. H. M. Bībik. Київ: ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2017. 206 с.
5. Нова українська школа. URL: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczyja.pdf>.
6. Початкова школа. 2010. № 9.
7. Родигіна І. В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання. Харків: Вид. група "Основа", 2005. 96 с. (Б-ка журн. "Управління школою"; вип. 8 (32)).
8. Русова С. Моральні завдання сучасної школи. *Рідна школа*. Львів, 1938. № 7. С. 109–113.
9. Сорочан Т. М. Методологія змін у системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2016. № 4 (93). С. 24–31.
10. Сорочан Т. М. Учитель нової школи. Підготовка тренерів для навчання вчителів нової української школи. *Газета "Управління освітою"*. 2018. № 3.
11. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2163929-lilia-grinevic-ministr-osviti-ta-nauki.html>.